

Göteborgs vis-skomakare – Alfred Lidholm

Farväl du gamle trogne, du hederlige bror
du är ej mera nu till någon nytta,
sen väldiga fabriker nu göra alla skor
och tiderna ha blifvit så förbytta.
Vi få nu afsked taga af världen det blir bäst
farväl du gamle trogne du hederlige läst
du är ej mera nu till någon nytta.

Denna strof ingår i en skillingtrycksvisa som utkom i Göteborg någon gång i början av 1900-talet. Visan bär titeln "Skomakarn's afsked af lästen och alla vackra ben – eller skilnad på tiden förr och nu i anledning af de fördömda skofabrikerna". Som författare anges signaturen A L-m; denna signatur var välbekant för dåtidens göteborgare. Många visste säkert också att det var "den lille röe skomakarn i Haga" – Alfred Lidholm – som förkortade sitt namn på detta sätt. Han brukade vandra omkring i stan och sälja sina egna visor, både till cigarrbutiker och människor på gatan. Ibland gjorde han också försäljningsresor till landsbygden, och besökte gärna exercisplatserna eftersom beväringarna var goda kunder.

Det sägs att Lidholm "svajade som en sjöman på landbaken", inte på grund av att han hade varit till sjöss, utan därför att han hade skadat sitt ena ben under ungdomstiden. Benet skulle komma att vålla honom mycket besvär längre fram i livet. Det var också en bidragande orsak till att "skomakarn tog afsked av lästen", och istället försökte försörja sig på sina visor och berättelser.

På grund av värken i benet hade Lidholm svårt att sova, det sägs att det kunde gå flera veckor mellan varje timmas sömn. Under dessa långa, sömnlösa nätter vandrade skomakaren omkring i stan, ibland satt han på sin kammare och dikta- de visor. Han sökte bot för sin värk hos Kungsbackagumman, som hade sin mottagning i Haga, men hon lyckades inte hjälpa honom.

Brukspatron Alexander Keiller lär en gång ha kommit åkandes med sin fina vagn ner till Hagas fattigkvarter för att

hjälpa den sömnlöse skomakaren. Man kan förstå att detta väckte stor uppståndelse. Keiller hade förmåga att utöva någon form av hypnos, vilket tycks ha hjälpt Lidholm, åtminstone till att få sova. Skomakaren hade ytterligare ett "lyte". Hans näsa hade på ett eller annat sätt blivit skadad, så att endast en liten bit vid själva roten fanns kvar.

Den som såg denna långa, och trots alla skavanker, stiliga karl skulle säkert aldrig komma att glömma honom. I väskan som han bar över axeln förvarade han sina visor, tryckta på egen bekostnad hos stans olika tryckerier. Visorna fyllde oftast en nyhetsförmedlande funktion, och sjöngs så länge som motivet var färskt.

"Skomakarn's afsked af lästen..." är ett tidsdokument för den period som kom att bli Lidholms samtid. "Tiderna har blifvit så förbytta" skaldar den före detta skomakaren; det är också någonting som återspeglas i Lidholms hela diktning. Hans skillingtrycksförfattande och versskrivande pågår precis under den period då konsekvenserna av den industriella utvecklingen tog sig allt synligare uttryck.

Personalia och skriftställer

Alfred Lidholm föddes år 1839 i Skånings Åsakas församling i Västergötland. Han var son till en skomakarmästare, kom tidigt i lära hos sin far, och var snart sin egen. Som kringvandrande skomakare kom Lidholm på besök i olika familjer; vid dessa tillfällen fick han säkert höra många spännande berättelser om sådant som hade inträffat i bygden. Den unge hantverkaren lärde sig också snart att sätta orden på pränt. Någon längre skolutbildning hade det aldrig varit tal om; han hämtade nog sina förebilder i den "folkliga traditionen".

Diktarförmågan kom väl till pass när skomakaren skulle göra reklam för sin rörelse. Följande rim var avsett för kunderna i Skara: "Fina pjäxor kronor tolv/passa bäst för herrskaps-golv/att gå där och sprätta/Grova pjäxor samma pris/starkare naturligtvis/Fast dock ej så nätta."

Tillsammans med hustru och tre barn kom Alfred Lidholm till Göteborg år 1883. Som så många andra människor hade de lämnat landsbygden för att flytta in till stan. Familjen bosatte sig i Carl Johans församling i Majorna och Lidholm öppnade skomakeri vid Kusttorget.

Några år efter inflyttandet till Göteborg tar skomakaren ett halvt "avsked av lästen". År 1886 börjar hans första tryckta visor och berättelser komma ut i handeln. Vid den här tiden har makarna fem barn, och försörjningsbördan har ökat. Dessutom plågas Lidholm av värk i benet, vilket gör att han har svårt att utöva sitt hantverk, och blir tvungen att dryga ut inkomsterna från skomakeriet. Hans första publikationer be-

står av sk landsmålshistorier, dvs berättelser om landsbygden, skrivna på dialekt.

Visorna är av blandat slag. En del har en klar politisk tendens. Andra är skrivna som reklam för olika affärer. Författaren befinner sig nämligen i ekonomiskt trångmål. "Glada och intressanta versar om Carl Jonssons Stora och nya Exposition och värdefulla lager" utkom som skillingtryck år 1886. Man fylls av vördnad inför den mängd av varor som måste ha funnits i affärens lager. I inte mindre än 21 strofer räknar Lidholm upp alla dessa – ifrån kalsonger till tapeter.

Kalsonger, kragar och handmanschetter
Samt skjortor, halsdukar, veck och band
Vanter, hängslen och halsrosetter
Samt fina borstar för hår och tand

Spänn- och takpapp och takrosetter
Kornischer, Lister, förhydringspapp
Rullgardiner med får och getter
Naturliga som de sprungo kapp.

Familjen Lidholm flyttade ofta. Mellan år 1883 och 1919 bodde de på tio olika ställen i Göteborg, bl a på Kaponiergatan 17. Denna adress nämns ibland som försäljningsställe på Lidholms skillingtryck. En släkting till familjen berättar att man där hade två rum och kök. Det ena rummet hyrdes ut till en inackordering. I resten av lägenheten trängdes två vuxna och

sju barn. Ibland var det extra trångt. Det var när ”jättedamen” var i staden. Hon brukade uppträda på Allégatans varitélokal, och vid dessa tillfällen fick hon nattlogi i Lidholms lägenhet.

Man kan förmoda att Lidholm definitivt slutade med skomakeriet någon gång under 1890-talet. Vid denna tid sålde han många visor och berättelser. Det är svårt att nämna några exakta upplagesiffror. Visdiktaren använde sig av flera olika tryckerier, bl a Tryckeri AB Framåt – Ny Tids tryckeri. År 1894 förekommer Alfred Lidholms namn för första gången i deras kassaböcker. I november samma år lät han trycka upp fyra olika skillingtryck. Upplagorna varierade mellan 2 000 och 4 000 exemplar. Sammanlagt trycktes 12 000 visor av signaturen A L-m under denna månad, då det måste ha inträffat någon sensationsrik händelse. Tryckkostnaderna uppgick till 39:80; och de såldes sedan för ca 10 öre styck. Man skulle kunna tro att skomakaren blev rik på att försälja sina visor. Så var dock inte fallet; upplagorna var nämligen inte så stora andra månader.

Omsättningen på visorna var i hög grad beroende av skillingtrycksförfattarens snabbhet. Det gällde att vara först ute med en visa av dagsaktuell karaktär. Sonen Fritiof Lidholm fick tidigt hjälpa till med att sälja faderns visor. Han berättar om en visa som skrevs i samband med mordet på en ung flicka.

Den dagen minns jag väl – redan tidigt på morgonen hade min far varit nere på tryckeriet och hämtat visorna som jag skulle sälja. Det hade ej varit tid att ”falsa” dessa – utan jag fick springa iväg med dem –

ovikta på armen. När jag kom in på Husargatan där den unga flickans föräldrahem låg – var det granrisat utanför och en hel del folk hade redan samlats däromkring i grupper. Att det inte var så värst passande att springa och sälja visorna mitt för sorgehuset – tänkte jag som 10-åring då inte på. Jag hann inte så långt upp på gatan förrän folk kände igen mig och misstänkte vad det var frågan om. Man slet och rev visorna ur händerna på mig och fickorna fylldes så småningom av småslantar. I detta sammanhang kan nämnas – att enbart denna visa gick ut i ca. 10.000 exemplar. (Minnen efter F. Lidholm, Föreningen Kvarnbergspojkarnas arkiv.)

Alfred Lidholm gick bort år 1919, han var då 80 år gammal. Vis-skomakaren efterlämnade en stor samling skillingtryck som finns bevarade på Kungliga Biblioteket, Svenskt visarkiv och Göteborgs Universitetsbibliotek. Det är svårt att nämna någon exakt siffra på hur många visor han skrev – vissa källor uppger att det rör sig om ett 1.000-tal.

Alfred Lidholm var en slags opinionsbildare. För många människor var hans skillingtryck den enda informationskällan i vissa frågor – de fyllde en nyhetsförmedlande funktion. I hans diktning finner man en blandning av socialt engagemang och en förmåga att kunna ”rida på vågorna”. I den ena stunden är han en visans socialreporter, i den andra en mycket skicklig marknadsförare, som lägger sig vinn om att fånga upp det som säljer.